

NEMZETI ÉS NEMZETISÉGI POLITIKA

Koszovó – a függetlenségi nyilatkozat után tíz évvel

Wölfl, Adelheid: Kosovo zehn Jahre nach der Unabhängigkeitserklärung. = Südosteuropa Mitteilungen. 58. 2018. 1. sz. 6–19. p.

A koszovói függetlenség 2008. februári kikiáltása évfordulójának ünnepségeit észrevehetően beárnyékolta a csalódás, a kiábrándultság a teljes körű, először is Belgrád részéről várt elismerés, a gazdasági és társadalmi kibontakozás elmaradása miatt. Koszovó politikai helyzete az ENSZ-, valamint az EU-misszió (UNMIK, EULEX) irányítása alatt továbbra is átmeneti, nemzetközi jogállása bizonytalan, emellett Európán belül Moldova után változatlanul a második legszegényebb övezet. Az egy főre eső jövedelem évi 8,5 ezer euró, a munkanélküliség aránya 33%, fiatalok körében ennek közel a duplája, a meglehetősen alacsony – egy főre 3,2 ezer eurót kitevő – GDP 17%-át a külföldi munkavállalók hazautalt részjövödelme adja. A függetlenség kérdése vagy az intézményi reformok elmaradásai a lakosság jó részét már rég nem foglalkoztatják, a gyakorlati élet feszítő gondjai izgatják őket, ezekre várnak mielőbbi orvoslást, ha ugyan nem a kivándorlást tekintik megoldásnak. Várakozásaik megfelelően szerények, a folyóirat-közlemény kéziratzását megelőzően az önálló országhívószám ez év júniusára ígért bevezetése (+383) képviselte a legfőbb aktualitás. Adelheid Wölfl osztrák sztárújságíró, a *Der Standard* című bécsi lap balkáni tudósítója reprezentatív szereplőkkel (mint a többi között Edita Tahiri helyettes miniszterelnök, az 1991-es Koszovói Demokratikus Liga egyik alapítója) széles körben maga készítette interjúk keretében járja körül a problematikát.

Koszovó teljes érvényű szuverenitásának kulcskérdése a függetlenség Szerbia részéről történő elismerése. A tagjelölti státuszt 2012-ben elnyert Szerbiának ezt a lépést valamikor az EU-csatlakozási folyamat

adott szakaszán kétségkívül meg kell tennie, de ezt a jövőt egyelőre homály fedi. A belgrádi adminisztráció ennek kapcsán egyelőre „megfelelő” időben esedékes népszavazást helyezett kilátásba (aminek végkimenetele ugyan bizonytalan), addig pedig „belső” konzultációt kíván folytatni a társadalmi csoportok reprezentatív képviselőivel, mint arról a „koszovói-metóhiai kérdésekben” illetékes kormányhivatal vezetője, Marko Đurić beszél. Đurić „egyeztetni” kíván a szerb ortodox egyházzal is, emellett készenlétbe helyezi az ibériai ütőkártyát, felhívva a figyelmet az EU részéről határozottan ellenzett katalán elszakadási törekvésre, mely a Koszovóval teljesen azonos elvi alapon áll. A közeledés tárgyában 2015-ben kötöttek már egy megállapodást a kétoldalú kapcsolatok átfogó normalizálásáról. 2018-ra, ahogy korábban gondolták, sajnos, már nem, de a következő évre várható egy további, mérföldkőnek szánt egyezmény a szerb–koszovói viszony részleges rendezését, a kölcsönös megbékélést illetően. Ez talán hasonló lehetne a volt két Németország között 1972-ben kötött szerződéshez, amely a maga idején a kétoldalú kapcsolatok alapjait kívánta megvetni. Az EU, mindkét fél jövőjét a csatlakozásban látva, a visszafordíthatatlan, a Nyugat-Balkán stabilitásának megerősítését is szolgáló megállapodásokban érdekelt. Biztosítékként fel is merült – koszovói részről – az USA, szerb oldalról Oroszország részvétele, a felvetéseket az EU azonban mindkét vonatkozásban már többször elutasította, és a maga részéről elhárította az USA is. Az „uti possidetis” – már meglévő adminisztratív határok – területi elve alapján hasonlóan ellenez bármifajta területi felosztást (az albán etnikai törzsterület és északon az észak-mitrovicai szerb enklávé között) vagy területi cserét (az albán többségű dél-szerbiai Preševo-völgy – Észak-Mitrovicáért). A függetlenség elismerése szerb részről (ahogy azt Belgrádban időnként megpendítik) ugyanakkor nem „helyettesíthető” valamiféle albán–szerb „megbékélési” folyamat megfoghatatlan célkitűzéseivel sem. Az egyeztetések Belgráddal a keményvonalas Aleksandar Vučić miniszterelnöksége, illetve államelnöksége óta (2014, 2017) újra nehezebbé váltak.

Más tekintetben újra és újra kísértenek az Albániával egyesülő vagy valamiféle „szövetséget” alkotó Koszovó rémképei, mint legújabbban Edi Rama albán miniszterelnök zavarórepülései során. A „Nagy-Albániát” vizionáló elképzelések a koszovói ellenzék egy részénél visszhangra is

találnak (példának okáért lásd Albin Kurti ellenzéki vezető megnyilatkozásait). Az Európai Unió, egyszersmind a politikai felügyeletet gyakorló ENSZ ezért is ragaszkodik a történetileg kialakult tartományi határokhoz, melyek – éppenséggel erőteljes albán többségű lakosság mellett – multietnikus (szerb, bosnyák, roma stb.) térséget zárnak magukba. A nemzetközi Koszovó-diszkurzus másik pólusán jelentkezik H-Ch. Strache jobboldali-populista osztrák szabadságpárti vezető, aki azt hangoztatva, hogy „Koszovó kétségkívül Szerbia része”, a maga alkancellári pozíciójából udvarol Belgrádnak, hogy népszerűségi mutatóját az ausztriai szerb migráció körében is javítsa.

A koszovói stabilitás érdekében fáradozó törekvéseket mindinkább keresztezi a tartományon belüli, EU-szkepticizmussal kísért etnikai nacionalizmus erősödése is, mely sajnálatosan ötvöződik a lokális korrupcióval. Jól látható jelek: egyfelől a felszabadítási hadsereg (UÇK) emlékére gomba módra szaporodó emlékművek sokaságában, másfelől a veteránok minden irányú befolyásszerzésében nyilvánul meg. De ide tartoznak Ramush Haradinaj UÇK-gyökerű, kétes előéletű miniszterelnök viselt dolgai is. Haradinaj a szerb–koszovói harcokat követő konszolidáció talaján pártot alapított (AAK: Szövetség Koszovó Jövőjéért, 2002), de közben minden jel szerint – épp csak tételesen nem tetten érhető formában – átmentette a békeidőszakra a leszerelt hadsereg szervezett bűnözési struktúráit (drogkereskedelem az albán maffiával együttműködésben), a 2004. évi parlamenti választások nyomán miniszterelnöki székbe került, majd 2005-ben önként vállalta, hogy a jugoszláviai háborúban elkövetett háborús bűnöket vizsgáló Hágai Nemzetközi Törvényszék (ICTY) elé áll, amikor vonatkozó, sokirányú cselekmények elkövetésével megvádolták. Ezek között hadifogoly-életek sérelmére folytatott szervkereskedelem is előfordult. Az ICTY több szakaszban vizsgálódott, s 2017-ben közvetlen bizonyítékok hiányában végül nem talált fogást rajta, s (Belgrád végtelen felháborodására) valamennyi vádpontban felmentette, ezt követően hamar vissza is tornászta magát a miniszterelnöki székbe. Ő az, aki nemrégiben a duplájára emeltette a fizetését, hogy a jövedelméből alkalmi öltönyre is jusson végre, amellett, hogy hazafias melldőngetésével, a „nagy-albán” párt (*Vetëvendosje*) irányába tett gesztusaival stb. használhatatlanná teszi magát a Koszovó sorsát érintő

tárgyalásokban. Disztingváltabb pályatársa: Hashim Thaçi elnök, pártja (PDK: Koszovói Demokrata Párt) élén korábban maga is miniszterelnök, Haradinajban okkal látja a riválisát, miközben a saját gyökerei éppúgy az UÇK-hoz és a sorait átszövő szervezett bűnözéshez vezetnek, csak a közszájon forgó részletek Hágába eddig valahogy sosem jutottak el. A korrekt, erkölcsileg feddhetetlen átmenet időszaka a Demokratikus Liga színeiben politizáló író, polgárjogi aktivista, később miniszterelnök Ibrahim Rugova halálával 2006-ban, még a függetlenség kikiáltása előtt sajnálatosan véget ért.

Koszovó hosszú távra szóló konszolidációja mindinkább veszélybe kerül, nem utolsósorban a jogállami standard megszilárdításáért felelős EULEX-misszió elbizonytalanodása miatt is. Több tagállam megelégedte ugyanis a nemzetközi felhatalmazású bírák, ügyészek kiküldetésének terheit. Visszahívásuk nemcsak rossz előjel számba menne, de katasztrofális csapást is mérne a lassú, nehézkes, de mégiscsak megindult építkezésre nézve, hiszen az ügyek az amúgy még csak foghíjasan kiépült honi apparátus kezén egykettőre az ebek harmincadjára jutnának. Elegendő utalni e tekintetben csak a Bosznia-Hercegovinában történetekre, ahol elkövettek hasonló óvatlanságot. Az EULEX a tízévi munkálkodása alatt 600 rendbeli, többnyire korrupciós ügyekben hozott ítélettel jeleskedett, felkutatott több mint 500 eltűnt személyt, állandó jószolgálatot teljesített a törvényalkotási folyamatban.

Különösen nehéz a helyzet Mitrovicával, a megosztott várossal kapcsolatban, ahol formailag a szerb részt is (a környékével a szerb határig) most már a koszovói hatóságok és intézmények alá rendelték, ezek itt azonban egyelőre nehezen működnek. A helyi szerb nacionalista párt (Srpska List) a lehető legszélesebb körben bármifajta előrelépést obstruál. A terület joghatóságilag merőben szürke zóna, ahol az összefolyó albán–szerb maffia szinte teljesen szabadon tenyészik. A lakosság tulajdonképp, mint arról az Aktiv elnevezésű civil szervezet munkatársai is sok mindent el tudnak mondani, növekvő félelemben él, különösképp az albán–szerb megegyezés őszinte híveként Belgráddal szembekeült helyi szerb vezető politikus, Oliver Ivanović elleni, 2018 elején elkövetett, azóta is felderítetlen gyilkos merénylet óta.

Komáromi Sándor